

cije po XX. kongresu v Sovjetski zvezi, v katerem opisuje prizadevanja Stalinovih naslednikov (Hruščov), da bi odpravili najhujše deformacije, ne da bi se lotili poglobljene analize geneze tega pojava. Pri tem avtor poudarja, da je praksa sodobnega socializma potrdila teze klasikov marksizma, da je za marksizem bistvena odprava izkoriščanja, da pa so poti za odpravo izkoriščanja različne. Program ZKJ postavlja v središče pozornosti delovnega človeka, neposrednega proizvajalca, ki mora postati z razvojem socializma samoupravljevec, ki se zaveda, da izvirajo vse pravice iz dela. To je edino resnično merilo za oceno razvoja socializma prehodnega obdobja.

Dr. Marjan Britovšek s tem delom samo potrjuje, da je odličen poznavalec ruskega in mednarodnega delavskega gibanja pred Oktobrom in po njem. Naj poudarimo, da je delo vzbudilo veliko pozornost slovenske javnosti, saj odpira številna zgodovinska, idejna in politična vprašanja ter predstavlja izhodišče za širše spraševanje o stalinizmu, »kultu osebnosti«, Oktobru in njegovi usodi. Prav zaradi tega se je uredništvo Naših razgledov odločilo povabiti večje število družboslovcev, zgodovinarjev in publicistov, da v kratkih prispevkih opredelijo svoj pogled na vprašanja, ki jih odpira Britovškova knjiga. Zato na tem mestu opozarjam na številne prispevke in poglede — objavljene v Naših razgledih v drugi polovici 1981. leta — ki osvetljujejo z različnih zornih kotov problematiko stalinizma.

August Lešnik

Boris Prikril, Tri tisoč let pomorskega vojskovanja: Največje pomorske bitke v zgodovini. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1980, 417 + 58 str. prilog.

Spopadi na morju so že od nekdanj pritegovali pozornost. O tem pričajo številna vojaškozgodovinska dela, ki se ukvarjajo z njimi. Hrvat Boris Prikril je nedvomno najbolj znan jugoslovanski avtor s tega področja, predvsem po svojih knjigah o pomorskem vojskovanju v drugi svetovni vojni. Avtor teh vrstic je v svojih osemletkarskih in gimnazijskih letih tako navdušeno požiral Prikrilove knjige, da more z nekoliko pretiravanja trditi, da jih je znal na pamet.

Tokrat se je lotil Prikril zelo zahtevne naloge: orisati vse pomembnejše pomorske spopade, kar jih beleži zgodovina. Slovenska izdaja njegovega dela Tri tisoč let pomorskega vojskovanja je bila »premiera« tudi v jugoslovanskem okviru, saj je prehitela hrvaško izdajo. Priključila se je hoteni ali nehoteni seriji poljudnoznanstvenih vojaškozgodovinskih knjig domačih in tujih avtorjev, ki jih v zadnjem času pospešeno izdajajo slovenske založbe.

Prikril začenja svoj pregled z slavno pomorsko bitko pri Peluziu v Nilovi delti, v kateri so Egipčani faraona Ramzesa III. leta 1190 pred n. št. premagali še danes skrivnostno »pomorsko ljudstvo«. Sledi natančen prikaz pomorskih bitk v grško-perzijskih vojnah, ki so dosegle svoj vrh z grško zmago pri Salamini, temeljit oris pomorskega vojskovanja v rimskem času, zlasti tovrstnih spopadov v punskih vojnah, operacij bizantinske in arabske mornarice ter oris pomorskih roparsko-osvajalnih podvigov Vikingov ter Normanov.

Za nas je nedvomno zelo zanimiv avtorjev prikaz delovanja hrvaške mornarice v srednjem veku, ko je tudi v meddržavnem okviru pomenila veliko udarno moč. V tem poglavju obravnava Prikril tudi beneško pomorsko moč, pomorske operacije v času križarskih vojn ter beneško-genovske spopade za premoč na morju. Precej pozornosti posveti francosko-angleškimi pomorskimi spopadom v »stoletni vojni« v 14. stoletju ter bitkam v Sredozemlju, ki so dosegle svoj vrh v znani bitki pri Lepantu leta 1571. V tem delu knjige prikaže avtor junaštvo Uskokov na morju ter razcvet bokeljskega in dubrovniškega pomorstva.

Težišče pomorskega vojskovanja se v naslednjem zgodovinskem obdobju prenese v zapadno Evropo, njegova temeljna značilnost pa je postopna krepitev moči angleškega pomorstva. Zelo natančno sledimo polomu španske »nepremagljive armade«, dolgotrajnim pomorskimi spopadom med Anglijo in Nizozemsko ter angleškemu obračunu s francosko mornarico v začetku 18. stoletja. Naslednja za zgodovino pomorskega vojskovanja zelo pomembna poglavja knjige prikazujejo angleško-francoske bitke v drugi polovici 18. stoletja in še zlasti spopade v času francoske revolucije ter Napoleona, ki dosežejo svoj vrh v Nelsonovih zmagah pri Abukirju in Trafalgarju.

Pomembne novosti v pomorskem vojskovanju in opremljanju vojnih ladij so se pojavile sredi 19. stoletja v krimski ter ameriški državljanski vojni. Razumljivo je, da je v Prikrilovem delu zelo naglašena bitka pri Visu leta 1866, saj so večino posadk avstrijskih vojnih ladij, ki so premagale tehnično močnejše italijansko ladjevje, sestavljali naši pomorci. Sledi poglavje o pomorskih bitkah na Daljnem vzhodu na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Tu je značilna rast japonskega vojnega ladjevja, katerega moč je jasno potrdila velika zmaga nad ruskim ladjevjem pri Čušimi leta 1905.

Razumljivo je, da je veliko pozornosti posvečene pomorskim spopadom v obeh svetovnih vojnah. Avtor je v okviru prve posvetil tudi posebno poglavje operacijam avstro-ogrške mornarice in spopadom na Jadranu in revolucionarnim gibanjem na vojnih ladjevjih, ki jih je sprožila oktobrska revolucija. Druga svetovna vojna je, kot smo že dejali, sploh avtorjevo »paradno«^o področje; zato jo je »odpravil«^e s povzetkom svojih del, dodal pa je zelo zanimivo poglavje o operacijah partizanske vojne mornarice na Jadranu.

Ker je avtorjevo poznavanje operacij druge svetovne vojne znano, je toliko nerazumljivejša napaka, na katero naletimo na zadnjem listu priloge med stranema 224 in 225. V podnapisu k fotografiji ameriške letalonosilke tipa Essex je povsem napačna trditev, da je bilo v bojih na Pacifiku potopljenih kar 10 ladij tega tipa. V resnici ni bila zgubljena nobena, saj so veselo plule po morjih do začetka 70. let, ko so jih večinoma razrezali za staro železo, nekaj pa vtaknili v pomorsko rezervo. Mogoče je prišlo do napake zato, ker je mornarica ZDA v 2. svetovni vojni res izgubila 10 letalonosilk in spremljevalnih letalonosilk drugih tipov.

Z drugo svetovno vojno je bilo konec tudi velikih pomorskih spopadov. V korejski in vietnamski vojni, ki sta jima posvečeni zadnji poglavji knjige, se je ameriška flota ukvarjala predvsem z zračnimi ter desantnimi operacijami ter podporo vojskovanju na kopnem. Zanimivo je, da postane sicer izredno objektivni avtor v teh dveh poglavjih izrazito pristranski, tako da zamolči severnokorejski začetni napad leta 1950 in evakuacijo ameriških borbenih enot iz Vietnama leta 1973. Primerilo se mu je še nekaj napak, med drugim ta, da na str. 398 označuje ameriškega lovca Sabre kot F-80 (pravilna oznaka je F-86), da govori na straneh 403 in 404 vztrajno o zastarelem lovcu MIG-17, v mislih pa ima očitno sodobnega MIG-21 ter da na isti strani navaja podatke o izstreljenih raketah morje-zrak, ki so bolj podobni letnicam kot številu izstrelkov (1968 in 1972), pri čemer navedimo, da je kompletna zaloga le-teh na vojni ladji okrog 100 raket. Prav tako bi lahko avtor obdelal še nekatere najnovejše pomorske spopade, npr. izraelsko-arabske ali indijsko-pakistanske, že zaradi uporabe raket morje-morje.

Kljub nekaterim pomanjkljivostim in napakam pa zasluži Prikrilovo delo vse priznanje. Njegov slog je živ in slikovit, ne omejuje se samo na »suho«^o opisovanje pomorskih bitk, ampak nam oriše ves razvoj pomorstva od ladij na vesla in jadrnic do atomskih podmornic in letalonosilk. Veliko pozornosti posveti pomorski borbeni taktiki v posameznih zgodovinskih obdobjih, ne zanemarija pa tudi izvenevropskega razvoja, kar je pogost greh evropskega zgodovinopisja. Temeljita strokovna bibliografija, ki jo navaja na koncu knjige in ki šteje kar 296 enot (v večini primerov jo pogrešamo pri podobnih publikacijah), črno-bele in barvne slike, fotografije ladij in pomorskih bitk ter natančni zemljevidi najpomembnejših spopadov na morju knjigi še dvigajo vrednost.

Andrej Vovko

David Irving, **Rommel**. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1980, 603 strani.

Pojav, imenovan Rommel, je še vedno živ tudi po skoraj štiridesetih letih. O tem priča tudi dejstvo, da smo Slovenci dobili prevod Irvingove knjige, ki ima v originalu naslov »Lisjakova sled«, že tri leta po njeni angleški, oziroma dve leti po dopolnjeni nemški izdaji. Slednja je bila osnova za slovenski prevod. Z Irvingovo knjigo dobiva torej najširša slovenska publika izredno temeljito delo, pisano na podlagi prej še neuporabljenih virov, opremljeno s pregledom virov in literature ter z imenskimi in krajevnim kazalom, ki skuša odgovoriti na nekatere osnovne dileme o »puščavskem lisjaku«^o.

Na straneh obsežnega dela lahko sledimo Rommllovemu življenju in delovanju od mladosti do samomora leta 1944. Značilna in kar preveč ljubka je uvodna epizoda o dveh angleških oficirjih, pripadnikih posebnih sil, ki so ju Nemci ujeli na francoski obali malo pred invazijo v Normandiji ter pogovor enega izmed njiju z Rommlom. Iz te epizode moremo razbrati značilno zahodno varianto prikazovanja vojne kot fair-play tekmovanja, kot tudi še vedno živo spoštovanje do Rommla, ki je bilo razširjeno zlasti v britanski vojski.

Dokaj znano je, da se je Rommel v prvi svetovni vojni vojskoval na naših tleh v nemško-avstrijski ofenzivi leta 1917, znani pod imenom Kobariški preboj. Mimoregde velja dopolniti Irvinga, da Italijani v prvo svetovno vojno niso šli zgolj zato, da bi se dokopali Trsta, ampak so imeli veliko večji tek. Iz opisa bojev okrog Mataturja, Kuka, Kolovrata razberemo eno od osnovnih Rommllovih značilnosti: častihlepnost, ki se je kazala v mrzličnih prizadevanjih, da bi si pridobil najvišje prusko